

Bilgi Yönetimi Dergisi

Cilt: 7 Sayı: 1 Yıl: 2024

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/by>

Hakemli Makaleler

Araştırma Makalesi

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 09.03.2024
Kabul tarihi: 25.06.2024
Yayınlanma tarihi: 30.06.2024

Article Info

Date submitted: 09.03.2024
Date accepted: 25.06.2024
Date published: 30.06.2024

Anahtar Sözcükler

*Sürelî Yayınlar, Konu
Başlıkları, Konu
Kataloglaması*

Keywords

*Periodicals, Subject
Headings, Subject
Cataloging*

DOI numarası

10.33721/by.1449660

ORCID

0000-0002-7700-6609 (1)

0000-0002-5077-5563 (2)

Kütüphane Kataloglarında Basılı Sürelî Yayınlar Konusal Erişim: 13 Dergiye Atanan Konu Başlıklarına Yönelik Bir Analiz

*Subject Access to Printed Periodicals in Library Catalogs:
An Analysis of Subject Headings Assigned to 13 Journals*

Tolga ÇAKMAK

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
Öğretim Üyesi, tcakmak@hacettepe.edu.tr

Hande GÜLBAY

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı,
handegulbay@yahoo.com

Öz

Bu çalışmada sürelî yayınların bir türü olan ve basılı ortamda bulunan dergilere atanan konu başlıklarının Makinece Okunabilir Kataloglama (MACHINE READABLE CATALOGING, MARC) standardıyla uyumluluğunun içerik ve yapısal olarak analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada rastgele belirlenmiş ve basılı ortamda bulunan 13 dergiye 14 üniversite kütüphanesinin atadığı konu başlıkları incelenmiştir. Bu doğrultuda 485'i 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi alanında ve 32'si 651 Konu Ek Girişi – Coğrafi Ad alanında olmak üzere toplam 517 konu başlığı girişi toplanmıştır. Toplanan girişler MARC Bibliyografik Çerçevesinin her iki alana yönelik kurallarıyla karşılaştırılmış ve tanımlayıcı istatistiklerle analiz edilmiştir. Bulgularda 650 alanında ikinci göstergenin çoğunlukla Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesi'nin kullanıldığını gösterecek şekilde verildiği ancak göstergenin bu şekilde kullanıldığı 433 girişin 245'inin içeriğinin Türkçe dilinde olduğu belirlenmiştir. 47 girişte MARC 21 standardında belirtilenden farklı olarak ikinci göstergenin boş bırakıldığı görülmüştür. Araştırmada öne çıkan bir diğer bulguda ise 650 alanının kullanıldığı 485 girişin yaklaşık üçte birlik bölümünde (%34) alt bölümlenme alanlarında verilebilecek içeriklerin konu başlığı alt alanında verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca sekiz kütüphane yedi derginin konu başlığında dergi adını, dokuz kütüphane sekiz dergide coğrafi adı, iki kütüphane iki dergi kaydında kişi adını, bir kütüphane bir dergi kaydında bilgi kaynağı türünü ana konu başlığı olarak atamıştır. 650 alanına benzer şekilde 651 alanında da Türkçe içerikler göstergelerde uygun şekilde belirtilmeden konu başlığı olarak verilmiştir. Araştırmada konu girişleri için göstergelerde kullanılan kodlar ile alt alanlarda verilen bilgilerin örtüşmemesi, alt bölüm alanlarının hatalı kullanımı, alan içeriklerinde eser adı bilgilerinin verilmesi gibi hataların yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda MARC 21 standardında belirtilen yapısal ve içeriğe ilişkin yönlendirmeler açısından uyumsuzlukların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kütüphane ve bilginin literatüründe sürelî yayınlara konusal erişime dair sınırlı sayıda çalışma yer almaktadır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, konuyla ilgili sorunların tespiti hususunda araştırmacılara ve bilgi profesyonellerine yol gösterici olacaktır.

Abstract

This study aims to analyse the subject headings assigned to printed journals, a type of serials, in terms of their compliance with the structure and content of MACHINE READABLE CATALOGING (MARC). The study investigates the subject headings assigned to randomly selected 13 printed journals by 14 university libraries. Accordingly a total of 517 subject heading entries, consisting of 485 entries in 650 Subject Added Entry – Topical Term and 32 entries in 651 Subject

Added Entry – Geographic Name fields, were extracted from the catalogue records. The entries were analyzed descriptively by comparing their structure and content with the MARC 21 Bibliographic Framework. The results reveal that the second indicator of the 650 field mostly shows the Library of Congress Subject Headings List (LSCH) as the thesaurus used to determine the subject heading. However, 245 out of 433 entries are in Turkish. For 47 entries, the second indicator of the 650 field was missing in contrast to MARC standard. Another striking result of the study is that in about a third (34%) of the 485 entries where field 650 was used, it was found that the content that could be given in the subdivision fields was given in the main subject heading subfields. Furthermore, eight libraries have assigned journal title for seven journals, nine libraries assigned geographic name for eight journals, two libraries have assigned personal names for two journals and a library has assigned form of the information resource for a journal as the main subject heading. Likewise to 650 field, the Turkish content is given as a subject heading without being properly specified in the indicators of 651 field. The study concludes by pointing out that there are inconsistencies between the codes given in the indicators and the contents of the sub-fields, misuse of the sub-fields, assignment of journal titles as subject headings. In this regard, there are incompatibilities in terms of the structural and content-related guidelines specified in the MARC 21 standard. The originality value of this study lies in the fact that it describes the errors made in the assignment of subject headings, based on the conformity of the subject headings assigned by 14 libraries for 13 printed journals to the MARC 21 standard for subject access to print journals where there is limited literature on the subject.

1. Giriş

Kütüphane dermelerinin kayda değer bir bölümünü oluşturan ve gerek güncel toplumsal olaylarla ilgili bilgi edinmek isteyen bireylerin gerekse araştırmaları için kaynağa gereksinim duyan araştırmacıların sıklıkla yararlandıkları süreli yayınlar, hem kitle iletişiminde hem de bilimsel iletişime katkıda bulunan önemli bilgi kaynaklarıdır. Dergi, gazete, bülten, yıllık, almanak ve monografik seriler gibi bilgi kaynakları süreli yayın kapsamında değerlendirilmektedir. Süreli yayınlar, birbirini izleyen ayrı fasiküller halinde yayımlanma, sayısal ve/veya kronolojik sırada (örneğin yıl, cilt, sayı ve tarih bilgisi) olma gibi özelliklere sahiptir (Dilek-Kayaoğlu, 2011, s. 15-16). Bu bilgi kaynağı türünde yayın hayatının ne zaman sonlanacağı belirli değilken yayın hayatı boyunca eser adı, yayım sıklığı ve numaralama düzeni gibi bibliyografik bilgilerin de değişebilmesi söz konusudur.

Süreli yayınların başlık, çıkış sıklığı ve numaralama düzeni değişiklikleri ile konu içeriğinin çeşitliliği gibi diğer bilgi kaynaklarından farklı yapısal nitelikleri bulunmaktadır. Bu nitelikler, uzun yıllar boyunca kütüphanelerin süreli yayınları kataloglama ve sınıflama konusunda farklı yaklaşımlar benimsemelerine neden olmuştur. Süreli yayınların bibliyografik bilgilerinin zamanla değişmesi dolayısıyla bibliyografik kayıtların sürekli kontrol edilip güncellenmesi gerekliliği, bu kaynakları standartlara uygun şekilde tanımlamanın zaman alıcı bir faaliyet olarak görülmesine yol açmıştır (Arcand, 1986, s. 35). Süreli yayınların konu kapsamının geniş olmasından kaynaklı olarak bu yayınlara konusal erişimin zor olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle de çoğu kütüphane süreli yayınlar için ya hiç konu kataloglaması yapmamış ya da konu başlıklarını en genel düzeyde vererek kataloglama yoluna gitmiştir. Bunun yanı sıra süreli yayınlara erişim, kataloglama ve sınıflama uygulamaları yerine alfabetik süreli yayın listeleri hazırlama, dizin ve öz hazırlama gibi uygulamalarla sağlanmaya çalışılmıştır (Arcand, 1986; Dilek-Kayaoğlu, 2011, s.166; Kovacic, 1985; Ming, 1985; Nisonger, 1998; Osmus, 1992; Smith, 1978). Bu uygulamalar süreli yayınlara ve içeriğine belirli bir ölçüde erişim sağlamakla beraber doğru ve eksiksiz erişim için yetersiz kalabilmektedir. Etkin bir erişim için süreli yayınların da konu kataloglaması açısından tıpkı diğer bilgi kaynakları gibi standartlara uygun bir şekilde tanımlanması gerekmektedir.

Bibliyografik kayıtlarda konu başlıklarının standartlara uygun, doğru ve eksiksiz biçimde oluşturulması, hem gereksinim duyulan bilgi kaynaklarına erişim oranını arttırmakta hem de kayıtlarda tek biçimliliği ve tutarlılığı sağlamaktadır. Kütüphane dermelerinde yer alan bütün bilgi kaynakları belirli standartlar temelinde kataloglanmaktadır. Bilgi kaynaklarının miktar ve çeşitliliğindeki artış ile beraber bibliyografik verinin elektronik ortamda kayıt altına alınması, iletilebilmesi ve bibliyografik denetimin etkin şekilde sağlanması gerekliliği, katalog kayıtlarının bilgisayar ortamında okunabilir olma gereksinimini doğurmuştur. Bu doğrultuda 1960'lı yılların başından itibaren ABD'deki bazı üniversite ve araştırma kütüphaneleri tarafından makinece okunabilir üst veri standartları üzerine projeler geliştirilmiş, bu deneyimlerden hareketle ABD Kongre Kütüphanesi 1965 yılında Makinece Okunabilir Kataloglama (MACHINE-READABLE CATALOGING, MARC) Pilot Projesini uygulamaya koymuştur (Burger, 1983; Gorman, 2003; Spicher, 1996). Kataloglama kurallarına dayalı olarak oluşturulan bibliyografik

kayıtlar MARC ile ifade edilmektedir. MARC, bibliyografik nitelermeleri standart bir biçimde kodlayıp kayıtların bilgisayar aracılığıyla görüntülenmesini ve iletişimini sağlamaktadır (Dilek-Kayaoğlu, 2011, s. 161). Kütüphane otomasyonu alanındaki gelişmeler, kütüphanelerde bilgisayara dayalı kataloglama uygulamalarını arttırmış ve MARC 21 Standardının kullanımını yaygınlaştırmıştır. Diğer bilgi kaynakları gibi süreli yayınlar da bütün erişim noktalarıyla birlikte MARC 21 Standardıyla tanımlanabilmektedir (Evans, 1990; Graham ve Johnston, 1997; Dilek-Kayaoğlu, 2011, s. 161).

Bu çalışmada kütüphanelerde konu kataloglamasında kullanılan MARC 21 alanlarından hareket edilerek süreli yayınların tanımlanmasında kullanılan konu girişlerinin verililişi ele alınmaktadır. Çalışma kapsamında 14 araştırma kütüphanesinin dermesinde yer alan dergi türündeki 13 dergiye atanan konu başlıklarına yönelik analizlerden elde edilen bulgular sunulmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise analizlerden hareket edilerek kütüphanelerde bir süreli yayın türü olarak dergilere konusal erişimin sağlanmasına ilişkin değerlendirme ve önerilerde bulunmaktadır.

2. Kütüphane Kataloglarında Süreli Yayınlar Konusal Erişim ile İlgili Çalışmalar

Süreli yayınların diğer bilgi kaynaklarından farklı özellikleri kütüphanelerin süreli yayınları kataloglama ve sınıflama ile ilgili tercihlerini etkilemiştir. Süreli yayınların kataloglamasının gerekli gerekmediği, süreli yayınlar için konu başlıkları ve/veya sınıflama numarası verilir verilmeyeceği konuları çeşitli yayınlarda tartışılmıştır (Dilek-Kayaoğlu, 2011, s. 166; Nisonger, 1998, s. 222-224).

Literatürde konusal erişim, konu otorite girişleri ve kontrolü ile ilgili çeşitli çalışmalar yer almakla beraber basılı ortamdaki süreli yayınların kataloglanması ve bu bilgi kaynaklarına konusal erişimin sağlanması ile ilgili var olan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Konu ile ilgili olarak geçmiş yıllarda yapılmış olan çalışmalarda, süreli yayınların diğer bilgi kaynaklarından farklı özelliklerinin kütüphanelerin bu konudaki uygulamalarını etkilediği anlaşılmaktadır. Süreli yayınların konu sınıflamasının ele alındığı bir çalışmada, süreli yayınların konu çeşitliliği dolayısıyla sınıflamanın çok gerekli görülmediği, bunun yerine süreli yayınların alfabetik sıralamasının erişim için yeterli görüldüğü, makalelere erişimde indekslere başvurulabileceği belirtilmiş, buna karşın etkin konu taraması, erişim ve kullanım için süreli yayınların sınıflanması gerektiği savunulmuştur (Smith, 1978, s. 371-372). Süreli yayınlara konu ve alt konu başlığı verme durumları kütüphanelerin bu konudaki politikasına göre değişiklik göstermiştir (Osborn, 1980, s. 269, 285). Washington Kütüphane Ağının katalog kayıtları üzerinden gerçekleştirilen bir çalışmada ulusal süreli yayın kataloglama politikasında süreli yayınlar için konusal erişimin büyük bir yararı olmadığı ilkesinin geçerli olduğu belirtilmiş, buna karşın süreli yayınları doğru erişim uçlarıyla tanımlamanın gerekliliği vurgulanmıştır (Griffin, 1984, s. 146-147).

Belirli bir ihtisas alanına yönelik süreli yayınlara sahip ve dolayısıyla sınırlı sayıda konu başlığı kullanılmakta olan bazı ihtisas kütüphanelerinde gerek kütüphaneciler gerekse kullanıcılar dermenin bütünü ile ilgili birinci elden bilgi sahibi olduklarından ötürü konu kataloglaması gerekli görülmemiştir (Ming, 1985, s. 311). Çoğu kütüphaneci süreli yayınlara en uygun şekilde indeks ve öz çıkarma hizmetleri aracılığıyla erişilebildiğini, bu nedenle süreli yayınlar için konu başlığı atamanın zaman kaybı olduğunu düşünmekteydi. Süreli yayınların kapsadıkları konunun zamanla değişmesi, sınıflama ve konu otorite kayıtlarının güncellenmesini gerektireceğinden, eğer süreli yayınlara konu başlığı verilecekse çok genel başlıkların seçilmesi gerektiği ve birçok kütüphanenin konu başlıklarına "süreli yayınlar" alt bölümünü eklediği belirtilmiştir (Kovacic, 1985, s. 80-81; Osmus, 1992, s. 84). Buna karşın bütün süreli yayınların indekslenmediğini, birçok kullanıcının indeks kullanmayı bilmediğini ve çoğu indeksin başlı başına bir süreli yayın olduğunu belirten bazı kütüphaneciler ise süreli yayınlara erişim için konu başlıklarının gerekli olduğunu vurgulamışlardır (Kovacic, 1985, s. 80-81).

Konuyla ilgili bir diğer çalışmada, süreli yayınlarının konu içeriğinin zaman içinde değiştiği, eski konu başlıklarının bazen işlevsiz hâle geldiği, bu alandaki terminolojinin sürekli değişiminin süreli yayınların yeniden kataloglanmasını gerektirdiği ve bu işin en çok zaman alan faaliyetlerden biri olduğunu ifade edilmiştir (Arcand, 1986, s. 38). Süreli yayınlar için başlık kaydı oluşturulmasının yeterli olduğu, konu gibi erişim uçları girişinin kataloglama personelinin takdirine bağlı olduğunun aktarıldığı çalışmalar da bulunmaktadır (Havens, 1988; Shelton, 1989, s. 102-103). 1989 yılında Toronto'da beş banka kütüphanesinde yapılan bir çalışmada süreli yayınlara konu başlığı atanmadığı, bunun yerine süreli yayınların alfabetik bir liste ile sunulduğu belirlenmiştir (Shubert, 1991, s. 34). Bazı araştırmaların,

kullanıcıların çevrim içi katalogda çoğunlukla konu taraması yaptığı ve süreli yayınlar kataloglanırken konu başlıkları atanmamasının erişimi zorlaştırdığı aktarılmıştır. Bu bulgular, kullanıcıların süreli yayınlara sadece araştırmalarına kaynak teşkil edecek makaleleri elde etmek amacıyla erişmek istedikleri görüşünde olanlarca daha az önemli görülmüştür. Iowa Devlet Üniversitesindeki kütüphaneciler, sadece konu indeksi kullanmayı bilmeyen kullanıcıların çevrim içi katalogda süreli yayınlar için konu taraması yapmaya gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir (Osmus, 1992, s. 84).

Bilgi kaynaklarına konu başlıkları atanırken çoğu zaman belirli konu başlıkları listelerinden ve konu otorite dizinlerinden yararlanılmaktadır. Bu alanda en yaygın kullanılan konu başlıkları listeleri, ABD Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesi (Library of Congress Subject Headings, LCSH) ile İngilizce tıbbi ve biyolojik makalelerin indekslenmesi için kullanılan Tıbbi Konu Başlıkları Listesi (Medical Subject Headings, MeSH) olmaktadır (Cooperative Online Serials Program, t.y.b). Bunların dışında Halkla İlişkiler Bilgi Hizmeti (Public Affairs Information Service, PAIS), Sanat ve Mimarlık Terimleri Sözlüğü (Art and Architecture Thesaurus, AAT) gibi çok sayıda konu başlığı listesi vardır. Konu başlığı için seçilen terimler genellikle LCSH'den ya da diğer konu başlıkları listelerinden kopyalanarak veya bunlara uyarlanarak kullanılmaktadır (Miller ve Kuhr, 2000, s. 160-162).

Süreli yayınların konu indekslemesinde LCSH kullanımının H. W. Wilson Company'nin kayıtları üzerinden araştırıldığı bir çalışmada konu başlıklarının, gereksinimlere uyarlama gerektiren durumlar dışında, doğrudan LCSH'den kopyalayarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır (Miller ve Kuhr, 2000). Bir diğer çalışmada, kütüphanelerde süreli yayın öz ve indekslerine erişim için oluşturulmuş kayıtların çoğunun LCSH ve OCLC'den alınmış olduğu saptanmıştır (Curl, 1996). Bu durum standartlara uygun olsa da iyi bir metodolojinin bulunmaması, LCSH'nin yapısının erişimi sınırlaması gibi durumlar nedeniyle konusal erişim sağlamada yeterli olmamıştır. Bundan dolayı, kataloglama personelinin genişletilmiş konu başlığı ve/veya anahtar kelime erişimine izin verecek kurallar geliştirip, bu alandaki yenilikleri desteklemelerine ihtiyaç duyulmuştur (Curl, 1996, s. 53-54).

Birçok kütüphanenin süreli yayınlara konu başlığı vermeyi tercih etmeyebildiği görülürken Ortak Çevrim İçi Süreli Yayınlar Programı (Cooperative Online Serials Program, CONSER) üyelerinin bu işlemi yapmaları teşvik edilmektedir (Cooperative Online Serials Program, t.y.a).

3. Yöntem

Bu çalışmada kütüphane dermelerinde yer alan basılı ortamdaki dergilere konusal erişim için atanan konu başlıklarının tutarlılıklarının ve konu başlıkları standartlarına uyumluluklarının analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Katalogları Ulusal Toplu Katalog (TO-KAT) üzerinden taranabilen ve Türkiye'nin farklı bölgelerinde bulunan, rastlantısal olarak belirlenmiş 14 üniversite kütüphanesinin dermelerinde yer alan basılı süreli yayınlara atadıkları konu başlıkları 13 dergi üzerinden analiz edilmiştir. Rastlantısal olarak seçilmiş olan 13 dergi TO-KAT üzerindeki tarama alanında ISSN bilgisi kullanılarak taranmış, belirlenen dergileri dermelerinde bulduran 14 üniversite kütüphanesi tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen kütüphanelerin 13 dergiye ait bibliyografik kayıtları TO-KAT üzerinde görüntülenmiş, MARC 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi ile MARC 651 Konu Ek Girişi – Coğrafi Ad alanlarına yönelik kataloglama bilgisi içeren toplam 517 konu başlığı kaydı incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırma soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

S1. 14 üniversite kütüphanesinin basılı ortamdaki dergiler için kullandığı MARC alanları, göstergeleri ve alanlarda verilen konu başlıkları MARC 21 standardındaki veri yapısına yönelik olarak belirtilen kurallarla örtüşmekte midir?

S2. 13 dergi için araştırma kapsamındaki kütüphanelerin atamış olduğu başlıkların genel içerikleri ile ilgili uyumsuzluk gösteren noktalar nelerdir?

Araştırmada belirlenen soruları yanıtlamak için TO-KAT üzerinden katalog kayıtlarını paylaşan 14 üniversite kütüphanesi Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesini kapsayacak şekilde rastgele bir seçimle belirlenmiştir. Buna göre dermelerinde yer alan basılı dergilere atamış olduğu konu başlıkları incelenen kütüphanelerin bölgelere göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Araştırma Kapsamında Konu Girişleri Bazında Katalog Kayıtları İncelenen Kütüphanelerin Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge	Katalog Kayıtları İncelenen Kütüphaneler	Kütüphane sayısı
İç Anadolu	Atılım Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi	3
Doğu Anadolu	Ardahan Üniversitesi, Şırnak Üniversitesi	2
Ege	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi	2
Karadeniz	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Hitit Üniversitesi	2
Marmara	Bahçeşehir Üniversitesi, Trakya Üniversitesi	2
Güneydoğu Anadolu	Batman Üniversitesi, Harran Üniversitesi	2
Akdeniz	Mersin Üniversitesi	1

Araştırmada belirlenen kütüphanelerin dermelerindeki dergilere atadıkları konu başlıklarının tutarlılıklarının tespit edilmesi için Tablo 1’de belirtilen kütüphanelerin tamamında kataloglanmış olan 13 dergi tespit edilmiştir. Bu dergilerin adları ve Uluslararası Standart Süreli Yayın Numaraları (International Standard Serial Number, ISSN) Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

Konu Girişleri Analiz Edilen Dergiler

Dergi adı	ISSN
Bilim ve Teknik	1300-3380
Erdem	1010-867X
Avrasya Etüdüleri	1300-1604
Vakıflar Dergisi	1011-7474
Cogito	1300-2880
Toplumsal Tarih	1300-7025
Hece	1301-210X
Birikim	1300-8358
Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi	1300-1825
Verimlilik Dergisi	1013-1388
Doğu Batı	1303-7242
Amme İdaresi Dergisi	1300-1795
Atlas	1300-5901

Analiz edilen her bir kütüphanenin katalogunda Tablo 2’de verilen dergilere yönelik MARC kayıtları içerisinde 650 Konu Ek Girişi-Konu Terimi ve 651 Konu Ek Girişi-Coğrafi Ad alanlarındaki veriler toplanmıştır. Veri toplama süreci sonunda analiz edilen kütüphanelerin katalog kayıtlarında yer alan ve Tablo 2’de belirtilen dergilere toplamda 517 konu ek girişinin yapıldığı belirlenmiştir. Bu ek girişler ve MARC alanları 17 değişkenle tanımlanarak analiz edilmiştir. Toplanan verilerin analizinde her bir kütüphane K1, K2, K3 gibi ifadelerle kodlanmış ve bu kütüphanelerin ilgili konu ek girişlerindeki bibliyografik veriler tanımlayıcı istatistiklerle (sıklık ve yüzdeler gibi) incelenmiştir. Bu çerçevede belirlenmiş olan dergiler için konu girişlerinde atanan göstergeler (indikatörler), alt alanlar ve bu alanlarda kullanılan konu başlıkları MARC 21 standardında yönlendirilen verilere göre değerlendirilmiştir.

4. Bulgular ve Değerlendirme

13 dergiye yönelik olarak 14 üniversite kütüphanesi tarafından oluşturulan katalog kayıtlarının konu başlığı ile ilgili ek giriş alanlarına ilişkin bulgular MARC Bibliyografik Çerçevesi ile uyumluluk ve atanan konu başlıklarının içerikleri çerçevesinde ele alınmaktadır.

4.1. MARC Bibliyografik Çerçevesinin Kullanımına Yönelik Bulgular

İncelenen 517 konu başlığı girişinin 485'i (%93,8) 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi (Subject Added Entry – Topical Term), 32'si (%6,2) 651 Konu Ek Girişi – Coğrafi Ad (Subject Added Entry – Geographic Name) alanında yer almaktadır. Konu başlığı ek giriş alanlarının kütüphanelere göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Kütüphanelerin Dergilere Atadıkları Konu Başlıklarının MARC Alanlarına Göre Dağılımı

Kütüphane	650 Alanı	651 Alanı	Toplam
K1	56	0	56
K2	44	7	51
K3	31	10	41
K4	25	0	25
K5	41	0	41
K6	29	0	29
K7	32	1	33
K8	44	0	44
K9	41	11	52
K10	18	0	18
K11	37	3	40
K12	43	0	43
K13	31	0	31
K14	13	0	13

Tablo 3'te gösterilen dağılıma göre araştırmamızda incelenen 14 kütüphanenin 13'ünde süreli yayınlara birden çok konu başlığı ataması yapmıştır. Bir kütüphane (K14) ise tek konu başlığı ataması yaparak söz konusu dergileri tanımlamıştır. Bütün bilgi kaynağı türleri için genellikle yaygın olarak kullanılan 650 Konu Adı Ek Girişi – Konu Terimi alanının araştırmamızda incelenen süreli yayınlar için de kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte beş kütüphanenin 651 Konu Adı Ek Girişi – Coğrafi Ad alanını da ele alınan dergiler için kullandığı anlaşılmaktadır. Konu başlıklarına yönelik MARC alanlarının araştırmamızda incelenen dergilere göre dağılımı Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4

Kütüphanelerin Atadıkları Konu Başlığı Alanlarının Dergilere Göre Dağılımı

Dergi Adı	650 Alanı	651 Alanı	Toplam
Amme İdaresi	29	2	31
Atlas	57	3	60
Avrasya Etüdleri	37	10	47
Bilim ve Teknik	48	0	48
Birikim	35	4	39
Çağdaş Yerel Yönetimler	42	0	42
Cogito	28	0	28

Doğu Batı	43	4	47
Erdem	34	0	34
Hece	39	0	39
Toplumsal Tarih	30	8	38
Vakıflar Dergisi	27	0	27
Verimlilik	36	1	37

MARC alanlarından 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi alanı 13 derginin tamamında, 651 Coğrafi Ad alanı 7 dergide kullanılmıştır. Tablo 4’teki bulgulara göre en fazla konu başlığı atamasının yapıldığı dergi Atlas’tır. Bu dergiyi Bilim ve Teknik, Avrasya Etüdüleri ve Doğu Batı dergileri takip etmektedir. En az konu başlığı verilen dergiler ise Vakıflar Dergisi ve Cogito’dur. Konu başlığı ek girişi olarak coğrafi adın en çok kullanıldığı süreli yayınlar Avrasya Etüdüleri ve Toplumsal Tarih dergileridir.

Bilgi kaynaklarının MARC bibliyografik çerçevesi kapsamında nitelenmesinde göstergeler (indicators) ilgili giriş ögesinin içeriği ile ilgili bilgi vermektedir. Bu göstergeler konu başlığı girişinde de aktif olarak kullanılmaktadır. Araştırmamızda analiz edilen dergiler için 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi alanındaki 485 giriş için kullanılmış olan göstergeler Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5

650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi Alanında Kullanılan Göstergeler

Birinci Gösterge	Sayı	İkinci Gösterge	Sayı
#	471	0	433
0	5	2	3
1	8	4	2
2	0	Boş	47
Diğer	1		

Tablo 5’teki bulgular araştırmamızda ele alınan süreli yayınlara ait 471 konu başlığı atamasında ilk göstergenin tanımsız olarak belirtildiğini ortaya koymaktadır. Birinci gösterge beş konu başlığı atamasında 0 (düzey belirtilmemiş), sekiz kayıta 1 (birincil konu başlığı), bir kayıta da 4 olarak belirlenmiştir. MARC bibliyografik çerçevesinde 650 alanının birinci göstergesinde 4 kodu bulunmadığından söz konusu girişin hatalı verildiği değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra konu başlığı atamalarında genel olarak konu başlığının düzeyine yönelik bir tespitin yapılmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca beş konu başlığında ise düzeyin belirlenebileceği ancak belirtilmediğini gösteren 0 kodunun tercih edildiği dikkat çekmektedir. Girişler kullanılan terim listesi veya konu başlığı listesini yansıtan ikinci göstergeler açısından değerlendirildiğinde 433 girişte 0 (Library of Congress Subject Headings), üç kayıta 2 (Medical Subject Headings), iki kayıta da 4 (Terim listesi kaynağı belirtilmedi) şeklinde verilmiştir. 650 alanının ikinci göstergesi 47 kayıta boş bırakılmıştır. 650 alanının göstergeleri kontrol edildiğinde ikinci göstergenin boş bırakılmayacağı görülmektedir (Library of Congress Network Development and MARC Standards Office, 2022a).

651 Konu Ek Girişi – Coğrafi Ad alanına konu başlığı girişi yapılan kayıtların tamamında ise birinci gösterge MARC 21 Standardında da belirtildiği gibi tanımsızdır. İkinci göstergede ise 30 kayıta 0 kodu (Library of Congress Subject Headings) kullanılırken iki kayıta gösterge belirtilmemiştir. MARC Bibliyografik Çerçevesine göre 651 alanında ikinci göstergenin boş bırakılmaması ya da tanımsız olarak verilmemesi gerekmektedir (Library of Congress Network Development and MARC Standards Office, 2022b).

MARC Bibliyografik Çerçevesinin kullanımında alan kodları ve göstergelerin ardından analiz edilen bir diğer nokta da alt alan kodlarıdır. 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi alanında ana konu alanları, kontrol alanları ve alt bölüm alanları olmak üzere üç boyut yer almaktadır. Bu boyutlardan ana konu boyutunda a alt alanının yaygın bir kullanıma sahip olduğu bilinmektedir. Alt bölümlenmede ise genel alt bölüm için x, kronolojik alt bölümlenme için y, form/tür alt bölümlenmesi için v ve coğrafik alt bölümlenme için z

kodu kullanılmaktadır (Library of Congress Network Development and MARC Standards Office, 2022a). 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi ve 651 Konu Ek Girişi – Coğrafi Ad alanlarında dergilere atanan terimlerin alt alanlara göre dağılımı Tablo 6’da verilmektedir.

Tablo 6*MARC 650 ve 651 Alanlarındaki Girişlerin Alt Alanlara Göre Dağılımı*

Alt alan kodları	650 Alanı	651 Alanı
	Sayı (n=485)	Sayı (n=32)
a	484	31
b	2	0
x	90	27
y	1	0
v	154	32
z	26	1

Tablo 6’daki bulgular incelendiğinde araştırmamızda ele alınan 13 dergiye atanan konu başlığı terimlerinde 650 alanının kullanıldığı 485 girişin 484’ünde a alt alanı kullanılmıştır. Bir kayıta ise konu başlığı girişinin a alt alanı kullanılmadan alt bölümlene kodlarında tanımlama yapıldığı görülmüştür. İki girişte ise Anglo-American Cataloguing Rules 2’de (AACR2) kullanılmayan bir yapı olarak b alt alanının oluşturulduğu tespit edilmiştir. Bu alt alanda sunulan verilerin de standartta belirtildiği gibi coğrafi ad yerine materyal türüne yönelik şekilde verildiği anlaşılmıştır. Ana konu başlığının yanı sıra 90 girişte genel alt bölüm, 154 girişte form/tür alt bölümlenmesi, 26 girişte ise z alt alanı kullanılmıştır. Yalnızca bir giriş ise kronolojik alt bölümlene içermektedir. 651 Konu Ek Girişi – Coğrafi Ad alanıyla ilgili olarak verilen alt alanlar değerlendirildiğinde ise 31 girişte a alt alanı kullanılırken, bir girişte yalnızca alt bölümlene alanları tercih edilmiştir. Ayrıca 651 alanında genel alt bölümlene kodu olan x alt alanının kullanımının yoğun olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum a alt alanının bir coğrafi ad içermesinden hareketle x alt alanının derginin konusuna yönelik başlığı işaret etmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer yandan 651 alanındaki tüm girişlerde form/tür alt bölümlenmesi kullanılmıştır. Bir girişte ise coğrafi alt bölümlene alanı kullanılmıştır. Bu girişin genel kullanım olarak a alt alanında belirtilen coğrafi addan daha özel kapsamlı bir coğrafi adı belirtecek şekilde hazırlanması beklenmektedir.

4.2. Atanan Konu Başlıklarının İçeriklerine Yönelik Bulgular

Araştırmamızda bibliyografik kayıtları incelenen dergilere yönelik olarak kullanılan 650 ve 651 alanlarında kullanılan göstergeler ile bu göstergeler çerçevesinde verilen içeriklerin uyumluluğu MARC 21 standardının doğru kullanımı açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda öne çıkan kullanımlardan biri konu başlıklarının alt başlıklarla bağlanmasına yöneliktir. Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesi gibi bir listenin kullanımında tercih edilen başlıklar önceden belirlenmiş alt bölümlerle tek tire (-) ya da iki tire (--) işareti ile bağlanmaktadır. MARC 21 standardında ise bu bağlantılar alt bölüm kodlarıyla gerçekleştirilmektedir. Analizlerde 650 alanının kullanıldığı 485 girişin 165’inde (%34) - ve -- işaretleri yer almaktadır. 650 alanının a alt alanında verilen bu girişlerin kütüphanelere ve 650 alanında kullanılan dile göre dağılımı Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7*650 Alanının A Alt Alanında - veya -- İşaretleriyle Bağlanan Başlıklar*

Kütüphane	İngilizce girişler	Türkçe girişler	Toplam
K1	14	22	36
K5	6	6	12
K6	5	6	11
K7	4	0	4
K8	22	22	44

K10	0	16	16
K12	3	3	6
K13	0	30	30
K14	0	6	6

Tablo 7’de verilen bulgulara göre araştırmamızda kayıtları incelenen 14 kütüphanenin 9’u konu başlığı ek girişi tanımlamalarında ana konu başlığına yönelik alt bölümleri a alt alanında sunmaktadır. Bir diğer ifadeyle MARC 21 standardında 650 alanında bulunan alt bölümler alanlarında verilmesi beklenen bilgilerin bu alanlar yerine a alt alanında verildiği anlaşılmaktadır. Yine Tablo 7’deki bulgular incelendiğinde K8 kodu ile kodlanan kütüphanenin tüm konu girişlerini tek alanda yaptığı dikkati çekmektedir. Bu kütüphaneyi 36 girişle K1 kodlu ve 30 girişle K13 kodlu kütüphaneler izlemektedir. Bu kütüphaneler genel olarak değerlendirildiğinde K1 kütüphanesinin 56 girişinin 36’sının, K13 kütüphanesinin ise 31 girişinin 30’unun konu başlığı alt bölümlerine yönelik hata içerdiği ortaya çıkmaktadır.

Araştırmamızda incelenen dergilere atanan konu başlıkları değerlendirildiğinde 650 alanında sunulan konu ek girişlerinin 273’ü, konu başlığı ek giriş alanlarının analizi çerçevesinde 650 alanında verilen bilgilerin dili ve kullanılan konu başlığı listesini işaret eden ikinci göstergeler Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8

650 Alanında Kullanılan İkinci Gösterge ile Konu Başlığı Dili

İkinci gösterge	İngilizce başlıklar	Türkçe başlıklar	Toplam
0 (LCSH)	188	245	433
2 (MeSH)	1	2	3
4 (Terim Listesi Kaynağı Belirtilmedi)	0	2	2
Boş	23	24	47

Tablo 8’deki bulgulardan da anlaşılacağı üzere araştırmamızda incelenen kayıtlarda kullanılan konu başlıkları Türkçe ve İngilizce olarak iki dilde sunulmaktadır. Ancak bu noktada LCSH, MeSH gibi konu başlığı listelerinin çok büyük oranda İngilizce başlık içerdiği bilinmektedir. Bu çerçevede Tablo 8’deki bulgular incelendiğinde 650 alanında Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesinin kullanıldığı belirtilen konu girişlerinin yarısından fazlasının Türkçe ifade içerdiği görülmüştür. Benzer şekilde MeSH listesinin kullanıldığı üç girişten ikisi de Türkçe dilindedir. 650 alanında boş bırakılmaması gereken ancak 47 alanda boş bırakılan ikinci gösterge için de benzer bir dağılım gözlenmektedir. Bu noktadan hareketle göstergelerle içerikte sunulan bibliyografik verilerin uyumsuzluk gösterdiği söylenebilir.

Dergilere atanan konu başlıklarının dillere ve göstergelere göre dağılımının ardından incelenen bir diğer konu da atanan konu başlıklarının alt alanlara göre dağılımıdır. Bu çerçevede ilk olarak incelenen dergilerde 650 alanının a alt alanında sunulan Türkçe ve İngilizce başlıkların farklılıklarına göre dağılımı Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9

Dergilere Atanan Farklı Konu Başlıklarının Sayısı

Dergi adı	Türkçe konu başlığı	İngilizce konu başlığı
Atlas	16	12
Amme İdaresi Dergisi	11	3
Avrasya Etüdüleri	14	7
Bilim ve Teknik	9	6
Birikim	7	5
Çağdaş Yerel Yönetimler	6	4
Cogito	9	6

Doğu Batı	16	10
Erdem	11	6
Hece	14	7
Toplumsal Tarih	5	4
Vakıflar	8	7
Verimlilik	14	8

Tablo 9’da sunulan bulgulara göre kütüphanelerin aynı dergilere atadıkları konu başlıkları Türkçe dilinde daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Bu durumun en belirgin örneği olarak Amme İdaresi Dergisine İngilizce olarak yalnızca üç başlık atanırken Türkçe olarak 11 farklı başlığın verilmesi gösterilebilir. Bunun yanı sıra 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi a alt alanında verilen ana konu başlıklarına yönelik olarak karşılaşılan hatalar Tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10

MARC 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi Alanındaki Hatalar

Hata türü	Dergi Sayısı	Kütüphane
Dergi adının ana konu başlığı olarak verilmesi	7	K6, K2, K3, K8, K10, K12, K13, K14
Coğrafi adın ana konu başlığı olarak verilmesi	8	K1, K2, K4, K5, K6, K7, K10, K13, K14
Bilgi kaynağı türünün ana konu başlığı olarak verilmesi	1	K10
Heceleme hatası	1	K3
Aynı alan içinde farklı dilde giriş kullanımı	1	K1
Kişi adının konu başlığı olarak verilmesi	2	K12, K13

Tablo 10’da sunulan bulgular MARC 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi alanında ana konunun verildiği a alt alanında dergi adının ana konu başlığı olarak verildiği dikkati çekmektedir. Bu kapsamda sekiz kütüphane tarafından yedi dergiye atanan konu başlıklarında dergi adı yer almaktadır. Bu verilisin genel olarak Türkçe dilindeki konu başlıklarında tercih edildiği görülmüştür. Ana konu başlığı girişlerinde karşılaşılan bir diğer hata da coğrafi adların konu terimi olarak 650 alanında verilmesiyle ilgilidir. Bu doğrultuda ülke ve bölge adları 8 dergiye 9 kütüphane tarafından ana konu başlığı olarak tanımlanmıştır. Tablo 10’da ayrıca MARC 650 alanındaki konu ek girişinde konu terimi olarak bilgi kaynağı türünün ana konu olarak verildiği görülmektedir. Bir kütüphanenin bir dergiye verdiği bu başlıkta süreli yayınlar ifadesi ana konu olarak tercih edilmiştir. Bu hatalara ek olarak birer derginin konu başlıklarında heceleme hatasına ve ana konu başlığı olarak hem Türkçe hem İngilizce ifadelerin bir arada kullanıldığı bir girişe rastlanmıştır. İki derginin konu başlıklarında ise kişi adları yer alırken bu adlar 600 Konu ek girişi – kişi adı alanı yerine 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi alanında sunulmuştur.

650 Konu ek girişi – konu terimi alanında dergilere atanan konu başlıklarının alt bölümlenme alanları açısından analizinde de x, v, y ve z alt alanlarında verilen girişler ele alınmıştır. Bu kapsamda ilk olarak genel alt bölüm olarak geçen x alt alanında verilen başlıklar Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11

MARC 650 Konu Ek Girişi – Konu Terimi Alanında X Alt Alanında Kullanılan Başlıklar

İngilizce girişler		Türkçe girişler	
Konu başlığı	Sayı	Konu başlığı	Sayı
Antiquities	4	Dergi	2
Economic Policy	1	Düşünce	1

Geography	1	Eski devir kalıntıları	1
History	1	Siyaset ve hükümet	1
Periodicals	46	Siyaset ve yönetim	2
Politics and government	10	Sosyal Yaşam ve Adetler	1
Strategic aspects	1	Stratejik yönleri	1
Turkey	5	Sürelî yayınlar	24
		Tarih	1
		İnceleme ve Eleştiriler	1

Tekrarlanabilir bir alt alan özelliği taşıyan x alt alanı ana konu başlığına eklenen alt konu başlığını içermektedir. Bu kapsamda toplam 13 girişte birden çok x alt alanının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu girişlerin 7'si İngilizce, 6'sı Türkçedir. Tablo 11'de de gösterilen konu başlıkları incelendiğinde "Periodicals", "Dergi", "Sürelî Yayınlar" ve "Turkey" gibi başlıkların alt konu olmaktan çok bilgi kaynağı türü ve coğrafi ad niteliği taşıdığı söylenebilir. 650 alanında konu ek girişlerinde bilgi kaynağı türünün belirtildiği alt bölüm kodu olan v alt alanı 154 girişte yer almaktadır. Bu alt alanın kullanıldığı 79 giriş İngilizce, 75 giriş ise Türkçedir. Bu girişlerin tamamında standartta da belirtildiği gibi tür bilgisi verilmiştir (Türkçe girişler için "Sürelî yayınlar", İngilizce girişler için "Periodicals" şeklinde). 650 alanında kullanılan bir diğer alt bölüm kodu olan y alt alanında ise kronolojik alt bölüm bilgisi verilmektedir. Bu konuda araştırmamızda incelenen girişlerin sadece birinde "20th Century" şeklinde bir kullanım olduğu görülmüştür. Alt bölümlenmede coğrafi ad için kullanılan z alt alanındaki 26 girişte de Türkiye, Turkey ve Karacadağ (Konya, Turkey) şeklinde coğrafi ad verilmiştir.

Araştırmada analizlerin gerçekleştirildiği bir diğer konu ek giriş alanı 651 Konu Ek Girişi – Coğrafi Ad alanıdır. Bu alanın kullanıldığı 32 girişin 14'ü Türkçe, 18'i İngilizcedir. Göstergeler açısından 650 alanına benzer şekilde 651 alanında da ikinci göstergede Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesinin kullanıldığının ifade edildiği 30 girişin 13'ü Türkçe dilindedir. Türkçe verilen bir girişte ise ikinci gösterge bulunmamaktadır. Göstergenin kullanılmadığı bir diğer girişin de İngilizce olduğu görülmüştür. 651 alanında coğrafi adın verildiği temel alan olan a alt alanında 31 girişte dilleri farklılık göstermesine karşın coğrafi adın verildiği belirlenmiştir. Bir girişte ise a alt alanı kullanılmamış yerine z alt alanında Turkey şeklinde bir alt bölüm eklenmiştir. Bu verilmiş ana giriş olmadan bir alt bölümün kullanılmasından dolayı bir hata olarak değerlendirilebilir. Genel konu alt bölümlenmesi alanı olan x alt alanında tanımlanan başlıkların dağılımı Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12*651 Alanının X Alt Alanında Kullanılan Başlıklar*

İngilizce girişler		Türkçe girişler	
Konu başlığı	Sayı	Konu başlığı	Sayı
Description and travel	1	Anlatım ve gezi	1
Economic policy	1	Entelektüel yaşam	1
History	4	Politika ve idare	2
Intellectual life	1	Siyaset ve hükümet	1
Politics and government	9	Siyaset ve yönetim	4
Social life and customs	1	Sosyal yaşam ve gelenekler	1
		Tarih	4

Tablo 12'de sunulan bulgulardan 651 alanının x alt alanında kullanılan konu başlıklarının standartta belirtilen yapıya uygun şekilde olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer alt bölümlenme alanı olan v alt alanında bilgi kaynağı tür bildirimini 32 girişin tamamında yapılmıştır. Söz konusu girişlerin 14'ü Türkçe, 18'i

İngilizce olarak verilmiştir. 651 alanında kullanılan son alt bölüm olan z alt alanında da bir girişte coğrafi ad verilmesine karşın bu başlık bir alt bölümden ziyade a alt alanında verilebilecek bir coğrafi ad niteliğindedir.

5. Sonuç

Kütüphaneler dermelerinde yoğunlukla basılı ortamda bulunan bilgi kaynaklarını barındırmaktadır. Bu kapsamda birçok bilgi kaynağı türünün kataloglanarak bibliyografik denetimin sağlanmaya çalışıldığı bilinmektedir. Kataloglanan bilgi kaynağının türü ve içeriği tanımlama sürecinde uygulanacak yaklaşımı doğrudan etkileyen bir unsurdur.

Son yıllarda üniversite kütüphaneleri başta olmak üzere birçok kütüphane dermesinde basılı ortamdaki süreli yayınlara giderek daha az yer vermektedir. Basılı ortamdaki süreli yayınlar gerek akademik alanda gerekse kütüphanelerde pek rağbet görmemekle birlikte kütüphane dermelerinde yoğun olarak yer almaya devam etmektedir. Ayrıca basılı ortamdaki süreli yayınlar orijinal kaynak olarak kültürel değere sahip olmaları açısından önemlidir. Diğer bütün bilgi kaynakları gibi basılı ortamda bulunan süreli yayınlar da farklı alanların kullanımını ve analizleri gerektirmektedir. Çalışmamız kapsamında yapılan analizlerde süreli yayınlara konusal erişimin sağlanması için yapılan çalışmalar ve benimsenen yaklaşımlar önemli bir yer tutmaktadır. Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde de süreli yayınların konu kapsamının geniş olması ve bu kaynak türünün bibliyografik bilgilerinin zaman içerisinde değişebilme durumu gibi özellikler konu kataloglamasına yönelik süreçleri de zorlaştırabilmektedir (Arcand, 1986). Bununla beraber literatürde basılı süreli yayınlara atanan konu başlıklarının genel düzeyde tutulması ya da kataloglama ve sınıflama uygulamaları yerine süreli yayın içerisindeki makalelere erişim için ayrı bir dizin oluşturma yönünde girişimlerin olduğu görülmektedir.

Süreli yayınlara konu başlığı veya sınıflama numarası verilip verilmemesi gibi konular da literatürde değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra süreli yayınlara erişimde diğer bilgi kaynağı türlerinde olduğu gibi benzer uygulamaların yapılması bu kaynakların erişilebilirliğini artırmaktadır. Bu durumu destekleyen analizlerin de literatürde olduğu dikkati çekmektedir (Griffin, 1984; Osmus, 1992). Kataloglama kurallarında ve MARC 21 Standardında da süreli yayınların kataloglanmasıyla ilgili yönlendirmelerin olduğu bilinmektedir. Süreli yayınlarla ilgili uygulamalar için birçok kütüphanenin üye olduğu CONSER'de de üye kütüphanelerin süreli yayınları kataloglamaları ve bu kaynaklara konusal erişim sağlamaları için teşvik edici çalışmalarda bulunmaktadır. Süreli yayınların konu kataloglamasında diğer bilgi kaynaklarında olduğu gibi LCSH'nin yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bunun yanı sıra konu kataloglamasında gereksinimlere göre çeşitli uyarlamalar yapılmış, LCSH'nin yetersiz kaldığı durumlarla karşılaşılıp, kontrolsüz anahtar kelime girişi gibi uygulamalara başvurulmuştur (Miller ve Kuhr, 2000; Curl, 1996).

Bu çalışma kapsamında süreli yayınların bir türü olan dergilere odaklanılmıştır. Bu doğrultuda rastgele belirlenmiş 13 dergiye Türkiye'nin farklı bölgelerindeki 14 üniversite kütüphanesi tarafından atanan konu başlıkları, içerikleri ve MARC 21 Standardının getirdiği yapı üzerinden analiz edilmiştir. Analizleri gerçekleştirmek için 13 derginin her biri için atanmış 517 konu girişi MARC alanlarıyla birlikte TO-KAT'tan indirilmiştir. Bu bağlamda kütüphanelerin yoğunlukla basılı dergilere birden çok konu başlığı atama eğiliminde olduğu anlaşılmıştır. Konu başlıkları, incelenen 13 derginin tamamında 650 alanı üzerinden, 7 dergide 651 alanı üzerinden verilmiştir. Buna ek olarak birinci göstergede genellikle konu başlığı düzeyi belirtilmemiştir. Analizlerde birinci araştırma sorusu (S1) kapsamında 14 üniversite kütüphanesinin dergilere atadığı konu başlıklarının verilisinde MARC Bibliyografik Çerçevesindeki veri yapısı ile ilgili uyumsuzluklarla karşılaşmıştır. Buna göre göstergelerde kullanıldığı belirtilen LCSH'de olmayan dilde verilen girişler, alt bölümlenme alanları kullanılmadan - veya -- işaretleriyle ana konu alanında verilen girişler öne çıkmıştır. Bununla birlikte tür ve coğrafi ad verililerinin ilgili oldukları alt bölümlenme alanlarında değil konu alt bölümlenmesi alanında sunulması da dikkati çeken bir diğer noktadır. Bir kütüphanenin 56 konu girişinin 36'sında, bir diğer kütüphanenin 31 konu girişinin 30'unda konu başlığı alt bölümlenmesine dair hatalar bulunmaktadır. İncelenen kayıtların ikisinde 1981'de kullanımdan kaldırılan, 1987'de geriye dönük kayıtların dönüşümünde kullanılmak üzere geri yüklenmiş olan b alt alanının (The Cataloger's Reference Shelf: MARC 21 Format for Bibliographic Data, t.y.) oluşturulduğu tespit edilmiştir. Bu alt alanda standartta belirtildiği üzere coğrafi ad değil materyal türünün kaydedildiği görülmüştür. Bibliyografik kayıtları incelenen

kütüphanelerin yarısından fazlasının MARC 21 standardına göre 650 alanında bulunan diğer alt bölümlene alanlarında sunmaları beklenen bilgileri a alt alanında sundukları tespit edilmiştir. Süreli yayınların konu kataloglamasının gerekli olmadığına yönelik düşüncelerin (Griffin, 1984) süreli yayınlar için konu ve alt konu girişi yapılırken dikkatsiz davranılmasına yol açtığı söylenebilir.

İkinci araştırma sorusu (S2) kapsamında konu başlıklarının içeriklerine yönelik olarak yapılan incelemelerde ise konu terimi alanı olan 650 alanında ana konu başlığı olarak dergi adının ve coğrafi adın ana konu başlığı olarak verilme durumunun yoğunluk gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ek olarak bilgi kaynağı türünü ana konu başlığı olarak verme, heceleme hatası, alan içinde birden farklı dilde giriş yapma ve kişi adını konu başlığı olarak verme gibi hatalarla da karşılaşmıştır. Bu hatalardan hareketle basılı dergilere konu başlıklarının atanmasında MARC 21 Standardında belirtilen göstergelerin kullanılan konu başlığı listesi ile uyumlu bir şekilde seçilmesinin makinece okunabilirlik açısından önemli olduğuna yönelik farkındalıkla hareket edilmesi gerektiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte LCSH gibi konu başlığı listelerinin kullanımında alt bölüm eklemelerinin ilgili MARC alanlarının alt bölümlene alanlarına dağılımı dikkate alınmalıdır. Konu başlıklarının içeriklerinde ise ana konu başlığının yayın türünü yansıtabilecek şekilde seçiminin dergilerin konu bağlamının hatalı kurulmasına neden olacağı değerlendirilmektedir. Dergi içeriğinin kapsamına yönelik konu başlığının ilgili ana konu başlığı alanında verilmesi ve yayın türü alt bölümünün de yine ilgili alt bölümde verilmesi konu başlığının dergiyi daha doğru bir şekilde temsil etmesini sağlayabilecektir. Kişi adının bir konu başlığı olma durumunda ise ilgili MARC alanlarının kullanılması önem taşımaktadır. Ek olarak kütüphanelerin dergilere birden çok konu başlığı atamaları ve bu başlıkları birden çok dilde atamaları erişimi artıran bir yaklaşımdır. Bununla birlikte seçilen konu başlıklarının literatürde de belirtildiği üzere genel kapsamda olduğu anlaşılmaktadır. Ancak konu başlığı olarak dergi adının atanması bir erişim noktası olarak verilen eser adının tekrarlanması anlamına gelebilmektedir. Basılı dergilerle birlikte diğer bilgi kaynaklarına konusal erişimin sağlanmasında MARC 21 Standardı ve kullanılan konu başlığı listesindeki uygulamalar çerçevesinde hareket edilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda MARC 21 Standardının ve konu başlığı listelerinin kullanımı ile ilgili farkındalığın oluşturulması ve konuya yönelik eğitsel uygulamalar konu kataloglamasıyla birlikte diğer tanımlama süreçlerinin de doğru şekilde yapılmasına katkı sağlayacaktır.

Geçmiş yıllarda süreli yayınlara konusal erişim sağlamak amacıyla konu ve alt konu başlığı verme uygulamalarının kütüphanelerin bu husustaki politikalarına göre değişiklik gösterdiği bilinmektedir (Osborn, 1980, s. 269, 285). Çalışmamız sonucunda elde edilen bulgular, kütüphanelerin günümüzde de süreli yayınların konu kataloglamasıyla ilgili benzer bir yol izlediğini ortaya koymaktadır. Kütüphanelerin süreli yayın konu kayıtlarını kendi kataloglama politikalarına göre oluşturması ve bu konuda ulusal bir kataloglama politikasının olmayışı süreli yayınların konu kataloglamasında tutarsızlıklara neden olmakta ve süreli yayınlara konusal erişimi zorlaştırmaktadır. Bu çalışmada basılı dergilere yönelik konusal erişimin sağlanmasına yönelik uygulamalar 13 dergiye 14 farklı üniversitesi tarafından MARC 21 Standardında oluşturulan konu girişleri ile sınırlı olarak analiz edilmiştir. Söz konusu analizler 13 dergiden yola çıkarak kütüphanelerin MARC 21 Standardını kullanımları ve bilgi kaynaklarına konu başlığı atama işlemlerindeki uyumsuzlukları yansıtmaktadır. Konuyla ilgili olarak daha geniş ölçekte yapılacak olan analitik çalışmaların ve konusal erişime yönelik olarak konu başlıkları listeleri ile yapılacak karşılaştırmalı analizler neticesinde kütüphanelerin MARC 21 Standardı çerçevesinde oluşturdukları konu girişlerindeki uyumsuzlukları tespit etmeleri ve katalog kayıtlarındaki hataları gidermeleri mümkün olabilecektir.

Etik Standartlar ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Yazar Katkı Beyanı: Yazarlar araştırmada kullanılan malzemelerin sağlanması sürecinin Hande Gülbay tarafından gerçekleştirildiğini, diğer süreçlerde ise eşit oranda katkıda bulduklarını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yoktur.

Kaynakça

- Arcand, J. (1986). A serials cataloger's work is never done. *The Serials Librarian*, 10(4), 35–43. https://doi.org/10.1300/j123v10n04_08
- Burger, R. H. (1983). Conversion of catalog records to machine-readable form. *Cataloging & Classification Quarterly*, 3(1), 27–40. https://doi.org/10.1300/j104v03n01_02
- Cooperative Online Serials Program. (t.y.). *Module 1.3. the process of cataloging a serial*. CONSER Cataloging Manual. Retrieved September 15, 2022, from https://www.itsmarc.com/crs/mergedprojects/conser/conser/module_1_3_ccm.htm#1.3.4_Determining_name_and_title_access_points
- Cooperative Online Serials Program. (t.y.). *Module 15. Subject Headings*. CONSER Cataloging Manual. Retrieved September 15, 2022, from https://www.itsmarc.com/crs/mergedprojects/conser/conser/module_15_ccm.htm
- Curl, M. W. (1996). Enhancing subject and keyword access to periodical abstracts and indexes. *Cataloging & Classification Quarterly*, 20(4), 45–55. https://doi.org/10.1300/j104v20n04_04
- Dilek-Kayaoglu, H. (2011). *Sürekli yayınların yönetimi*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Evans, K. G. (1990). MARC format integration and seriality. *The Serials Librarian*, 18(1-2), 37–45. https://doi.org/10.1300/j123v18n01_03
- Gorman, M. (2003). Cataloging in an electronic age. *Cataloging & Classification Quarterly*, 36(3-4), 5–17. https://doi.org/10.1300/j104v36n03_02
- Graham, C. ve Johnston, J. (1997). Format integration and serials cataloging. *The Serials Librarian*, 31(1-2), 279–287. https://doi.org/10.1300/j123v31n01_13
- Griffin, D. E. (1984). Serials cataloging and the MARC format: *Technical Services Quarterly*, 1(1-2), 143–147. https://doi.org/10.1300/j124v01n01_23
- Havens, C. (1988). Proposed changes in the cataloging of serials with generic and uniform titles. *The Serials Librarian*, 13(4), 59–68. https://doi.org/10.1300/j123v13n04_05
- Kovacic, E. S. (1985). Serials cataloging: What it is, how it's done, why it's done that way. *Serials Review*, 11(1), 77–86. <https://doi.org/10.1080/00987913.1985.10763604>
- Library of Congress Network Development and MARC Standards Office. (2022, 7 Temmuz). *650 - subject added entry-topical term (R)*. MARC 21 Format for Bibliographic Data: 650: Subject Added Entry-Topical Term (Network Development and MARC Standards Office, Library of Congress). 18 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd650.html> adresinden erişildi.
- Library of Congress Network Development and MARC Standards Office. (2022, 7 Temmuz). *651 - subject added entry-geographic name (R)*. MARC 21 Format for Bibliographic Data: 651: Subject Added Entry-Geographic Name (Network Development and MARC Standards Office, Library of Congress). 18 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd651.html> adresinden erişildi.
- Miller, J. ve Kuhr, P. (2000). LCSH and periodical indexing: Adoption vs. adaptation. *Cataloging & Classification Quarterly*, 29(1-2), 159–168. https://doi.org/10.1300/j104v29n01_11
- Ming, D. C. (1985). Access to serials in Southeast Asia. *Libri*, 35(4). <https://doi.org/10.1515/libr.1985.35.4.298>
- Nisonger, T. E. (1998). *Management of serials in libraries*. Englewood, CO: Libraries Unlimited.
- Osborn, A. D. (1980). *Serial Publications: Their place and treatment in libraries* (3rd ed.). Chicago: American Library Association.
- Osmus, L. L. (1992). Decision making in the recataloging of Serials. *The Serials Librarian*, 22(1-2), 77–100. https://doi.org/10.1300/j123v22n01_06
- Shelton, J. M. (1989). Proposed changes in the cataloging of Serials. *The Serials Librarian*, 16(1-2), 101–108. https://doi.org/10.1300/j123v16n01_08
- Shubert, S. B. (1991). Subject access to serial publications in Toronto Bank Libraries. *Special Libraries*, 82(1), 33–39. 26 Temmuz 2022 tarihinde

https://scholarworks.sjsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=sla_sl_1991 adresinden erişildi.

Smith, L. S. (1978). To classify or not to classify... *The Serials Librarian*, 2(4), 371–385. https://doi.org/10.1300/j123v02n04_05

Spicher, K. M. (1996). The development of the MARC format. *Cataloging & Classification Quarterly*, 21(3-4), 75–90. https://doi.org/10.1300/j104v21n03_06

The Cataloger's Reference Shelf: MARC 21 Format for Bibliographic Data. (t.y.). *650 - subject added entry-topical term (R)*. 20 Haziran 2024 tarihinde https://www.itsmarc.com/crs/mergedprojects/helptop1/helptop1/variable_data_fields/idh_650_bib.htm adresinden erişildi.